مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

جورج فوستر
ترجمه: رحمت آریا

۲۰۲۶/۰۳/۱۶

د جورج فوستر یون لیک: له بنګاله تر لندن سفر

دوهم ټوک

(۳۴)

قافله باشي موږ داسي کاروانسرا ته بوتلو چي یوازي د مسافرینو لپاره وو؛ کاروان سرا ته نور ورته ځایونه د استوګنو سوداګرو له پلوه نیول سوي ول. د کاروانسرا په انګړ کي مي یو ارمني ولید. په ډیرو لږو تشریفاتو په دي ډول چي ډیرې منفي خبرې وانـهٔ وري ما ورته وویل چي زه یو اروپایي یم چي له هند ښخه راغلم یم او خپل هېـواد ته روان یم. ما د خپل ځان د امنیت په پار دهٔ ته وویل چي زه هم یو ارمنی یم. د خپل داستان د شک او تردید د له منځه وړلو لپاره دهٔ ته مي هغه لیک وښود چي ګورجي بګدافیر زما لپاره یوهٔ ارمني ته لیکلی وو چي د هرات په ځلوېښت مایلۍ کي یي ژوند کاوهٔ. زه پوهـېدم چي نوره لاره راباندي بنده ده. سره له دي چي د پیسو کمښت مي نـهٔ درلود خو د هغـهٔ مرستي ته مي زښته ډېره اړتیا لرله. هغه حتماً له هغو ستونزو خبرو وو چي موږ ورسره مخامخ وو په ځانګړې توګه د خراسان په شان سیمي کي له شته وو تعصباتو ښخه خبر وو. دغه ارمني په آرامي او ځیر زما لنډو خبرو ته چي دهٔ ته مي وکړې غوږ نیولی وو. زه ګومان کوم چي دهٔ فکر کاوهٔ که زموږ کتنه دهٔ ته کومه ګټه نـهٔ رسوي نو پرته له دي چي معمولي مؤدب کلمات په خولي راوړي، په سادګی راښخه لاړ. دغه ارمني سړی چي ما نور ځو ځله ولید؛ ددهٔ په شخصیت پوه سوم؛ دی هم پوه سو چي زه خپل خپګان او قهر لږ کړم؛ دغه کار له ما سره مرسته وکړه چي خپل کړه وړه ددغه ارمني د کړو وړو په شان کړم چي له خپلي دلي سره یي په احتیاط او بي علاقګی چلند وکړم.

د ارمنیانو اوسنی ټولنه د یهودو د ټولني په شان عمدتاً په سوداګری په ځانګړې توګه په کوچنیو سوداګریو کي بوخته ده. هغوی د خپل هېـواد د له لاسه ورکولو تر ښنګ خپل د هېـوادپالني احساس هم له لاسه ورکړی دئ او د پام وړ پوهه هم نه لري چي پایله یي ددوی د شخصیت په ضعف اوړي. دوی معمولاً زیارګالي مطیع او غیر صادق خلک دي. دوی د تورکیي، هند، پرسیا او هند په بیلابیلو برخو کي مونډل کېږي. په هند کي په داسي ځایونو کي مونډل کېږي چي د انګلیس له مستعمراتو جلا دي او په نامساعدو شرایطو کي ژوند ژواک کوي او اغلب وختونه د ډیرو کوچنیو دلایلو له مخي له سپکاوي، ظلم او لوټماری سره مخامخ کېږي. دوی د خپل موقعیت د ستونزو د آسانولو لپاره او د ځواک، ویاړ او ملي اهمیت د بدیل لپاره په نـهٔ ستړي کېـدونکي توګه سوداګري کوي او خپله خوښي د خپلي پانګي په اندازي سنجوي. ارمنیان په آسانه له چا سره دوستي نـهٔ کوي او په ندرت له یو بل سره مرسته کوي او یا د یو بل په منځ

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزي بڼي پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

کې ټولنيزې ګټې هڅوي. اوسمهال ارمنيان په دوه وو ډلو ويشل سوي دي : لومړۍ ډله يې لويه ډله ده چې په توركيې کې ژوند كوي او بله کوچنۍ ډله يې په پرسيا کې استوګنه ده.

د اصفهان ښار ته نـېـږدې د جولسا Jolsa ښار د شاه عباس له لوري په ځانګړې توګه ارمنيانو ته جوړ سو. شاه عباس د خپل سلطنت لپاره هغه ګټې تشخيص کړې چې يوه سوداګره او اعتدال خوښوونکې ټولنه يې ورکولی سي، له دې کبله ده چې شاه عباس هغوی ته د پام وړ ملاتړ ورکړل او بـېـلابـېـل امتيازات يې ورته مساعد کړل. ويل سوي چې شاه عباس دوی ته اجازه ورکړه چې په باندنيو هـېـوادونو کې په تشبثاتو کې شريک سي او هغو کسانو ته يې بوديجه برابروله چې له مخکې شتمن او پانګوال نـهٔ ول خو د هغوی کورنۍ يې د تل لپاره په جلسا کې د هغوی د کړو وړو د کنترول لپاره وساتلې. په هند کې استوګن ارمنيان د جلسا د ښار ارمنيان دي دوی ټول چې که په جلسا او يا په هندې کې دي په پاړسي ژبې مسلطې خبرې کوي. د فارس د خليج ورخـېـرمه سيمه له تأريخي اړخه هغه سيمه ده چې له هند سره يې د پام وړ سوداګري درلودله او همدا سيمه د ارمنيانو لپاره د راښکون او جذب سيمه ګرځـېـدلې چې د چټکې شتمنې او پانګې او د ثابت حکومت زيری ورسره نغښتی دئ. پرسيا ته بـېـرته سـتـنـېـدل هـېـڅکله د هغوی په ذهن کې نه ول، هغوی د پانګې په راټولولو باندې تمرکز وکړ ترڅو د ډېرو پيسو په ورکړې سره خپلې کورنۍ آزاده کړي.

تاسو به په هرات کې داسې يو عيسوي ومومئ چې ما د ارمني د شخصيت په اړه وويل او زه بشپړ ډاډ لرم چې ما په کې اغراق نـهٔ دئ کړی. اوس مې پرېـکړه کړې چې په لومړني مناسب فرصت کې به د مسلمانانو له ډلې سره يو ځای سم، احساس کوم چې پرته له هـېـڅ مرستې به زه د خپل ايمان په لاره کې شهيد سم. د ښار هرې برخې ته چې تللی يم خلکو ما ته د يوهٔ مسلمان په سترګو کتلي دي خو کاروانسرا په کې استثناء ده، دلته ما د خلکو سپکې سپورې او ناپايه ملنډې ليدلي دي او ټول مې زغملي دي؛ فارسي ژبي د مسلمانانو د هرې بلې فرقې په پرتلې د بل دين د پيروانو پر وړاندې زښت ډېر محتاط دي. ما حتی اجازه نـهٔ درلودله چې له عامه څاه څخه اوبـهٔ راپورته کړم، ماته ويل سوي ول چې خپل لوښی يوهٔ بل سړي ته چې ددې کار لپاره استخدام سوی وو ورکړم چې زما لوښي په دې ترتيب سره ډک کړي چې لوښی به يې ډډکولو پرمهال لوړ نيولی وو چې د څاه د شاو خوا پر ځمکې ونـهٔ لګـېـږي. هغه مهال به چې دغو اوبو ته منتظر وم د سيمې هلکان به د خپلې ساعت تيرۍ پرمهال زموږ کاروانسرا هم راتلل. هغوی اوريدلي ول چې زه نجس يم نو زما پر شاو خوا به راټول سول او غوښتل يې زما د ځان نجس ځای ووينې. کله چې هغوی ته مې ويل چې زما ټول ځان نجس دئ نو دوی به نا اميده سول. تر دې ځايه زما سفر که له نورو اړخونو ګټور نـهٔ وو خو لږ تر لږه د مسلمانانو د فرهنګ او ادب په اړه زما تـېـرو باورونو ته يې بدلون ورکړ. همدا شان ډاډمن يم چې دغه سفر له ما سره دا مرسته کړې چې د بې احترامۍ هغه چلند نور مهار کړم چې اغلب وختونه مې د ختيځ د وګړو پر وړاندې ښودل.

تاسو د هندي اشرافو يو تن په پام کې ونيسئ چې د خپل ځواک او قدرت په اوج کې پر تخت روان يا پر يوهٔ فيل سپور او شاو خوا ته يې سوټې والا او نيزه لرونکي روان چې ورته لاره خلاصه کړي او هيڅ څوک ورته د نـېـږدې کـېـدلو جرئـت ونـهٔ کړي. که دغه شخصيت تاسو يو ناڅاپه هرات ته راوړئ نو يو ناڅاپه به خپل عظمت او ابهت له لاسه ورکړي او خپل اصلي ارزښت ته به يې تنزل وکړي. هر ځل چې په هرات کې له خپل تمځای څخه دباندې راوتلم نو دداسې يوهٔ رياکاره مسلمان په جامه کې به راووتلم چې له ټولو امتيازاتو څخه برخمن وو؛ دې ټکي ته په پاملرنې سره چې د ښار نفوس يو متنوع نفوس وو نو ما ته د چا د پام کـېـدلو خطر لږ وو. زه به تل د ښار خوړن ځايونو ته تللم؛ دلته

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځير و لولـئ

به ورځنۍ خبرې او اخبارونه تبادله کېدل، عمدتاً دا خبرونه مصنوعي خبرونه ول، ددې تر څنګ د سلماني هټۍ ته به هم تلَلم چې په هرات کې منظمه سلماني وه. د سلماني په مرکز کې یوه ډبرینه ستنه ولاړه او پر سر یې د اوبو یوه پیاله ایښې وه چې د ګټې اخیستنې لپاره چمتو سوې ده، له بل لوري د سلماني شا وخوا څنډې په هیندارو، تیغ او د ږیرو په ږمنځو پسولل سوې وه. له دې چې په کاروانسرا کې دننه مې کومه ښه شیبه نه درلوده نو دلته په دې خوشحاله سوم چې که دلته د خوشحالۍ کومه شیبه ومومم او هم به له ساعت تیریو او د معلوماتو له ترلاسه کولو بې برخې نه سم. نـهٔ افغانستان او نـهٔ هم د پرسیا شمالي ولایتونه بدلمنو ښځو ته د استوګنې اجازه ورکوي او نـهٔ هم هغو ښځو ته د استوګنې اجازه ورکوي چې د عمومي سرګرمیو لپاره یا ګډېږي او یا سندرې وايي. [1] د پرسیا د شمال وګړي وايي چې د هند له مسلمانانو بیزاره دي او هغوی په عام اخلاقي فساد او مذهبي ژمنو ته په نـهٔ پاملرنې تورنوي. هر ګوره دغه آرامه او متواضعه ډله تر ډیرو تورونو لاندې راغلې ده څکه دا ډله د خپل مرموز چارچلند ترڅنګ په خپلو اړوندو حرفوي چارو کې د بېلابېلو چل او فریب په ډولونو تورنه ده. په هند کې د باندنیو مسلمانانو په هکله یوه عامه خبره منل سوې چې مغولو خپل شمالي هویت لیرې غورځولی او د خپل بې باکو کړو وړو په پار بدنامه سول او د خپلو مذهبي مشرانو تعلیمات او لارښوونو باندې یې ملنډې ووهلې.

هرات تر کندهار کوچنی ښار دئ خو ښه سوداګري لري؛ بازار یې د اوږدهٔ سرک پر غاړو چې مقوس چت لري دوام موندلی دئ او په هټۍ ګانو کې یې ډول ډول شیان پلورل کېږي. وچه ډوډۍ، وریجې او غوښه او ورسره ګڼ شمیر میوې او ترکاري باب او سابه پریمانه او ارزانه دي؛ لوی بازار چې په اونۍ کې یو ځل پرانیستل کېږي د شاو خوا کلیو له شیانو او متاعو څخه ډک سي چې تېرېدل ورڅخه ګران کار کېږي. له وړیو څخه جوړ پرېړ ټوکرونه په همدغو نېږدو سیمو کې تولیدیږي چې ستره برخه یې په جامو بدلېږي او د شمالي فارس بېلابېلو سیمو ته لېږدول کېږي. د پسونو له پوستکو جوړ کوټونه چې دننه یې وړۍ لري په هر پلورنځي کې موندل کېږي او د ژمي په میاشتو کې د ټولو ټولنیزو پاړکو یا طبقو خلک یې اغوندي. د فارس د خلیج له لارې یو محدود شمېر اروپایي توکي دغه ښار ته راوړل کېږي له هغې ډلې فرانسوي ماهوت / وړۍ، چړې، قاچوغي او کوچنۍ هینداري او چاپي عکسونه. ددغو شیانو ټیټه بیه ددې څرګندونه کوي چې دغو شیانو ته اړتیا لږه ده. د هرات پولیس په څیر او دقت مدیریت کېږي او عدالت په ټول قدرت سره پلی کېږي. دوه تنه نارینه چې د ټولنې له عامي طبقې څخه په پورته طبقې پورې یې اړه درلوده د غلا په تور محکوم سوي ول او د بازار په مرکز کې له یوې ګنبدې څخه له پښو ځړول سوي ول. دوی همدلته تر یوهٔ ساعت پورې هماغسې ځړول سوي پاتي سول او وحشت ځپلو نندارچیانو یې ننداره کوله. ددې پېښې د یوې برخې له کتلو وروسته خپل د استوګنې ځای ته راستون سوم، ډاډمن وم چې زما نقده شتمنې چې راسره زما په جامو کې پټه وه راسره سته خو ددې پېښې په لیدلو مې زړهٔ نور هم ډاړه سو.

کله چې دلته مې خپل لږ سرهٔ زر/ طلا تبادله کړل ګورم چې قیمت یې تر کابل او کندهار ښـهٔ دئ؛ او ورسره یوه سوم چې ارزښت یې له هندي قیمت څخه یو په شپاړلسو ټیټ دئ. سره له دې چې ما د خپلو پیسو په ټولو کې ډېر احتیاط کاوهٔ او پوهېدم چې که څوک خبر سي نو ګڼ شمېر دښمنان به ځانته ومومم خو زما له هملارو ملګرو څخه یو تن په

[1] -. Neither Afghanistan or the northern provinces of Persia , permit the residence of courtezans , or any women that dance or sing for the public entertainment. {Volume II, page, 119, combined volumes PDF format page 464}

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ

هرات کې يو ناڅاپه زما د کوټې دروازه خلاصه کړله، دا کار په آسيايانو کې کاملاً يو غير معمول کار دئ، او زه يې د خپل دار و ندار د ليدلو پرمهال غافلگيره کړم. کله يې چې وليدل چې سرۀ زر د غولي پر مخ پراته ول نو په متعجبې لېوالتيا يې وغوښتل پوه سي چې زه څه ډول دنده لرم چې دومره سرۀ زر مې په کې ټول کړي دي. هرگوره له هرات څخه زما چټک وتل او يا ددغه فارسي سړي غيرمعمول صداقت ددې غير منتظره ليدنې د بدو پايلو د رامنځته کېدلو مخه ونيوله.

خراسان د پرسيا د ختيځ ډېر لوی ولايت دئ؛ دغه ولايت د يونانيانو د لړی له رنگېدلو بيا د نهمې پېړی تر پای پورې چې د سامان د کورنۍ د تاتاري حکومت يوه برخه وه، (د پرسيا – ژ) پر پادشاهي دولت باندې د خپلې اغيزې په پرېښودلو باندې ونډه لوبولې ده. خراسان د شپاړلسمې پېړۍ په پيل کې د تاتار او اعرابو د سلسلو له واکمنۍ وروسته د اسماعيل مشهور په (صوفي Sofi) [دا شاه اسماعيل صفوي دئ – شرحه يې لمنليک کې وگورئ – ژ] [2] له لوري د پرسيا له خاورې سره محلق سو، له همدې نېټې وروسته د صوفي اصطلاح په اروپا کې د پرسيا پادشاهانو ته نسبت ورکړل سوې ده.

نوربيا

هرات د اسماعيل تر ظهور پورې د خراسان اصلي ...

قدرمنو لوستونکو! د ښاعلی رحمت آريا د آرشيف: لينک

[2] - اسماعيل صفوي : په ۱۴۸۷ ز کې زېږېدلی او په ۱۵۲۴ کې مړ سوی دئ. په ۱۵۰۱ز کال کې چې لا ۱۴ کلن وو چې د پرسيا پاچا سو او په ۱۵۲۴ز کې چې ۳۷ کلن وو تبريز ته د ښکار لپاره له تگ وروسته په ناروغۍ اخته او مړ سو. د اسماعيل صفوي کورنۍ د صفي الدين اردبيلي له وخته نيولې د صوفي په نوم شهرت درلود. نو ځکه دلته زموږ ليکوال د صوفي په نوم ياد کړی دئ. له ۱۵۰۱ز کال مخکې ټول فارس سني مذهبه وو خو کله چې اسماعيل واک ته ورسيد نو د فارس مذهب يې شيعه کړ. دی د فارس په تأريخ کې يو ظالم، قهار او جابر پادشاه تېر سوی دئ. تر ډېره يې د فارسيانو وينه وبهوله تر څو چې په زور او جبر يې شيعه گان کړل. د خلکو په نواميسو يې تيري وکړل او خلک له ډاره شيعه گان سول. د حضرت علي له کورنۍ پرته د پيغمبر نورو نېږدې يارانو ته سپکې او سپورې د همدغه اسماعيل پر مهال جبرې سوې. په آذانونو کې د (اشهدو ان علي ولي الله) ويل حتمي سول. –ژ

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې ښې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ